

Z OSMNÁCTÉHO STOLETÍ

„Nejvyšší nařízení,“ dekrety a patenty budtež nám světlem, jež posvítí na ty, kdož je vydali, a na ty, pro něž byly vydány. Jsou nám drobným štětcem, jenž doplňuje, stíní a světla dodává obrazu historií nakreslenému.

Což bylo u nás ve věku osmnáctém, zvláště za Josefa II. vydáno patentů! Týkají se věcí velikých, rozsuzují o celých částech národu, o národech i o — bábách svíčkových.

„Vino, zpěv a žena!“ Toť trojlístek všude a vždy bující. Polní tábor doplnil ho hrou. Kostky a karty zápasily s vínem o vládu. Z bubnu vojenského přišly karty na elegantní stůlek salonu. Tam se hra stala zábavnější, rozmanitější; zato také trhala více váček a kapsu. I u nás se valně rozšířil a jmenovitě v první polovici 18. věku. Byla to doba válek, dobrodružných „markýzů“ a „rytířů“. Hra stala se módou, vášní.

Jména její dosvědčují její původ. Přišla k nám z jihu „Basseta“, „Trentaquaranta“, „Farao“, „Banco“, „Bassadieci“. Jediný snad „Strašák“ je českým odnožem, a „Landsknecht Färbeln“ jsou plody německé vynalézavosti. I billard se hrál o velké peníze. Tajné herny s rozmanitými ženskými vnaďidly byly rozšířeny. Vášnivá hra se rozmáhala. Což tu mladé síly zmařeno, což tu majetku zničeno!

Proto vydán v dubnu 1746 přísný patent podepsaný kancléřem království českého hr. Bedřichem Harrachem, hr. Kořenským a Fridrichem z Egru, kterýmžto patentem všechny svrchu jmenované hry co nej přísněji zapovězeny. Kdož místo vyzradil, kdež podobně se hraje, dostal třetí díl pokuty, a jméno denuncianta zatajeno. Přistížený při hře hazardní bankéř platil 1000 dukátů, hráči a přísazovači 1000 říšských tolarů a majitel domu a místnosti 1000 dukátů král. fisku. Kdož zaplatiti nemohl, musil do vyhnanství.

Privilegovaný stav vojenský nebyl vyjmut. Ůteme v českém vydání patentu: „Od kteréhož tak přísného patent-

ního vyměření ani vyšší ani nižší militární osoby, jsouce ony obyčejně při vysokých hrách intressirovány, vyjmuté míti neráčíme.“

Takovým přísným pokutováním byla zajisté hazardní hra obmezena, a snad na čas potlačena. Však objevila se brzo zas a bujila pokoutně dál — pod jiným jmenem. Tak l. 1789 „nejvyšším nařízením hra v karty tak nazvaná ‚pod hromádky‘ jakožto hazardní totiž všetečná a nebezpečná hra, pod trestem se zapovídá“.

Věk osmnáctý sluje filosofickým. Ale světlo filosofie zářilo jen ve vyšších kruzích, měnic se tu mnohdy v márnivý třpyt. Lidem dosud namnoze vládly pověra a nevědomost, temné skvrny středověku. Víra v duchy byla rozšířena. Lidé bohatství chtiví modlili se za tmy noční k sv. Kryštofu, k sv. Koruně, zaklínali duchy, za divných ceremonií poklady hledající. To vše r. 1780 nejvyšším nařízením zapovězeno. Zdaž i vyhubeno?

Dán i rozkaz, aby z bludu vyveden byl lid, mající za to, že ten, jenžby se mrtvoly samovraha anebo odpraveného zločince dotkl, čest a dobré jméno své poskvrní! Dva roky nato zkazil patent císařský bábám svíčkovým obchod, zakazuje v kostelích malé svíčky páliť. Rokem 1782 pozbyla náměstí a místa veřejná stálých a děsných upomínek na ukrutnou spravedlnost. Šibenice, lešení (praníře) odstraněny a v temných šatlavách nemučili pak více „trdlíci“, „housličkami“ a p. Přece ale ještě r. 1788 stál veřejně na lešení jakýsi hedbávník, maje na sobě zavěšenou tabulku s tímto nápisem: „Podvodník, an falešné veksle a obligací psal.“

L. 1783 zapovězeno mračna a bouři zvoněním zahánět. Zakořeněnou pověru tu patent nevyhubil. Byloť proti ní r. 1803 nové záповědi třeba. L. 1787 naposled poddaní klekali před mocnářem rakouským. Josef II. zrušil tento člověka snižující obřad, dokládaje, „že ta pocta jenom bohu náleží“.

Mnohé z patentů těchto byly blahodárné. Mnohé uvítal lid s nechutí, ba s nevolí. Tak ono známé nařízené z r. 1784, aby těla v pytli pochovávána byla, by tak veškeré nádheře a zbytečným výlohám přítrž se učinila. Téhož roku, zajisté že za příčinou mnohých výstupů povstalých z nesnášlivosti náboženské, dán rozkaz, aby při procesích katolických lidé jiného vyznání, zvláště pak evangelíci smekali a tiše se chovali. Kdož by tak neučinil, tělesně potrestán býti měl.

Každý rok přimášel více patentů, jichž tu uvésti nemožno. Vzpomenuly na všechno: na ubohé kantory, jimž koleda vánoční zapovězena, na pasáčky, již v neděli před bohoslužbou vyháněti neměli, na kostelníky, jimž ozdobování oltářů a domů ratolestmi o Božím těle zapovězeno.

Opravy tak četné a mnohostranné dávaly podnět k řečem o jiných a nových. Tak valně byla pověst rozšířena, že Josef II. celibát kněží zrušiti hodlá. R. 1787 vydán proto rozkaz, „jímž známo vůbec buď, že celibát aneb bezženství duchovenstva v c. k. zemích za vždy zůstávající a se neměnicí vyhlašuje. Pročež ta omylná, sem tam roztroušená pověst, že by skutečně zrušeno býti mělo, naskrz se zapovídá“.

Téhož roku začalo se z měst pražských ven na sv. pole pochovávat. „Na malostranské první byl pochován portýr štyftu urozených panen na Hradčanech. Na staroměstské do Volšan voják od policie aneb strážný obce.“

O rok později byla zrušena na staroměstském náměstí železná klec, již arcikníže Ferdinand r. 1551 „pro cizoložníky a hanebné nevěstky postaviti kázal“.

Tou dobou ozvalo se už první zadunění hrozná bouře ve Francouzích, jež pak otřásla celým světem.

V jistém směru podobně jako Čechům za válek husitských vedlo se Francouzům za Veliké revoluce. Byli tupeni po celé Evropě. Dopustili se arci lecčehos, uchvácení jsouce prudkou, slepou vášní. Jak ale byla myšlenka základní celého hnutí toho uznána a uvítána? V kalendáři historickém Jana Rulíka, měštěnána pražského, († 1810) upřímného vlastence a horlivého bojovníka za zachování jazyka českého, čteme:

„R. 1787. Toho roku duch svobody počal se rozněcovati a daleko, široko se rozšiřovati, kterýž dal příčinu, že v některých zemích různice, potom i války domácí povstaly.“

„R. 1789. Pamětný rok jest proto, že skoro ve všech krajinách veliké různice bouření a nevole počátek svůj braly, čehož příčinou byl onen duch svobody, *duch různý a zpupný*, kterýž v zemi francouzské na nejvyšší stupeň zlosti vystoupil a mnohá místa tím *nakažlivým jedem nakažil*.“

Týž Jan Rulík vydal u „knihohandlíře“ Valenty 1795 přeložený spisek „Ludvíka XVI. ortel, smrt a kšaft aneb: Památka nespravedlnosti“. V něm čteme:

„Až posud jedva takovou nejohavnější nepravost, to ukrutné tyranství za příčinou násilné moci v letopisech čtete, jakož v tomto tak řečeném osvíceném, filosofickém století při národu *nejpošetilejším, nejnesmyslnějším* francouzským kterýmž někdy v Evropě za podivení byl, uprostřed ledna r. 1793 nacházíme.“

Nakonec Čechy k věrnosti k panovníku Františku I. napomíná, jež velebí a za něhož bohu díky vzdává.

Tak zajisté ten upřímný, činný milovník českého jazyka, v němž 46 spisů sepsal, loyální Rulík, mínění svých současníků, jmenovitě lidu měšťanského tlumočil. Jak ale přemnozí z kněží o revoluci francouzské soudili, dokazuje nám

„Řeč o tom stromu francouzské svobody na evangelium o zrně hořčičném v neděli 25. po sv. Duchu s veřejné kazatelny přednesená a k spasitelnému ponaučení německých měšťanů na světlo vydaná r. 1792 nyní ale v češtinu uvedená. S nejvyšším povolením. V Českých Budějovicích 1793.“

Kázání rozvrženo na dva díly:

1. „že křesťanské obce povinné jsou vši mocí zabrániti, aby se tento prokletý strom nikde nepostavil.“

2. „že křesťanské obce povinné jsou vše, co možného je, na to vynaložiti, aby tam, kde již stojí, poražen byl. A ten bude díl 2.“

V úvodu praví kazatel:

„Kdybych tak šťastný býti a stále trvajícím záští proti *nakažlivé svobodné zimnici*, též pravou a k vyhlazení takové nepravosti dostatečnou horlivost ve všech společně vzbuditi mohl! Oč se pokusím ve jménu Nejvyššího!“

Ad. 1. „Poněvadž jeho původ z pekla pochází.

Poněvadž jeho stín nepravosti zakrývá a poněvadž jeho vrch nebi vzdoruje.“

Ad. 2. „To žádá:

a) obce bezpečnost,

b) zachování víry,

c) křesťanská, bratrská láska.“

Týž kazatel takto svou řeč končí:

„Nechcete-li a nemůžete-li strom svobody v cizině podtíti, tak nepřipusťte, aby se ve vaší vlasti a na české půdě vkořeniti mohl. Strachujte se, jestliže lidi takové spů-

sobilosti ve vašich obcích za představené máte, byť by ihned divy činili. Trestejte každého zjednaného nájemníka, jenž se opováží *svobodu a stejnost* kázati. Varujte se oných společností (klubů), ježto v lůnu vaší vlasti povstaly.“

Malé ty ukázky zajisté podávají trochu světla o poměrech našich doby té, o mínění a úsudcích a pokročilosti lidu.

Tak smýšlelo se nejen u nás. Vojska vypravena na potlačení velikého hnutí. A zašlo vše... jen ta myšlenka svobody žije dosud!